

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука "Аз Буки"

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • номер 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • номер 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • номер 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско научно-педагогическо и методическо списание
• година XXI, 2012 • номер 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • номер 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-педагогическо списание
• година XXI, 2012 • номер 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • номер 1

**Чуждоезиково
ОБУЧЕНИЕ**

Научно-методическо списание
• година XXXI, 2012 • номер 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

20 19 – 25 МАЙ 2016 г.

Искам да те помня все така...

Откъс от „Битието на спомена ридание и спомена утеха в стихотворенията „Елегия“ от Димитър Бояджиев и „Аз искам да те помня все така“ от Димчо Дебелянов“

Стефка Караиванова

ДИПКУ – Стара Загора

„И така, както обикновено човекът се стреми да се изтръгне от мрака и да се устреми към светлината, по същия начин в необикновени моменти той неугържимо се опитва да се отдалечи от „светлината.“

(Шестов, 1995: 130)

В стихотворенията „Елегия“ от Димитър Бояджиев и „Аз искам да те помня все така“ от Димчо Дебелянов е разгледано многообразието на едното битие на спомена за любовта едновременно като устременост и като отдалечаване от „светлината“, от хармонията на свършенството. Платон налага твърдението, „че източник на мъдростта трябва да бъде диалектиката“ (Шестов, 1995: 176). Противоречивостта на битието, неговата времева ограниченост и крайност влияят и върху светоусещането и възприемчивостта на човека във всяко време и епоха. По този начин се стига до определено повратна точка на ново качествено разбиране за човека и света, достига се до споделеното твърдение, че нещо е „истинно“. Но според самобитния руски екзистенциалист Лев Шестов „Истините само за миг се появяват и веднага изчезват, винаги се колебаят и трептят като кленови листа“ (Шестов, 1995: 199).

В този ред на мисли, бих могла да изтъкна, че темата за любовта е онова „дърво на живота“, което

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д.п.н.

Маргарита Георгиева

E-mail: m.georgieva@abv.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Български език и литература“, кн. 2/2016:

МЕТОДИКА

Актуални аспекти на обучението по български език – комуникативни стратегии за социализация / *Фани Бойкова*

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

Битието на спомена ридание и спомена утеха в стихотворенията „Елегия“ от Димитър Бояджиев и „Аз искам да те помня все така“ от Димчо Дебелянов / *Стефка Караиванова*

ОПИТЪТ НА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

Проектът „Образование в пиксели“ – идея с продължение / Даниела Иванова

СТУДЕНТСКИ ФОРУМ

Как образованието по български език и литература може да оказва съпротива на започналото в интернет „разобразоване на homo sapiens“ (Матю Крауфорд)? / Емил Иванов

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И КУЛТУРА ПО СВЕТА

Втори форум на българските училища в Западното полукълбо, 2016 г.

Мястото на онлайн обучението днес. Пътища за успешно преподаване във виртуална среда / Ваня Налбантова

Добри практики при преподаването на български език в чуждоезиковата среда / Живка Бубалова-Петрова, Велина Драмска, Симона Шкьопу

Алтернативи в обучението по българска литература зад граница. Ролята на интегрираното обучение в изграждането на национално самосъзнание / Виолета Петрова

Карта „Българският език на ново място по света“ / Ана Кочева

ПРОЕКТЪТ „ЖИВОПИСНА БЪЛГАРИЯ“

Българският Джеймс Бонд или Господин Никой – няколко криминални сюжета в българската литература / Гергина Кръстева, Илонка Георгиева, Мария Панова

РЕЦЕНЗИИ И ИНФОРМАЦИЯ

Оригинални помагала по български език и литература / Ангел Петров

Между две книги и две култури, между съвременно и универсално, между литературна критика и литературно образование / Мая Горчева

помага на човека да прозре великата тайна и истина, че смисълът на нашето присъствие „тук“ и „сега“ е трудното и житейски пророческото пътуване между светлината и тъмнината; че любовта окрилява и вдъхновява, но в същото време е и своеобразна отговорност пред себе си, близките, дома и рога. Именно в тази си емоционална вариативност и поетическа осмисленост присъства темата за любовта в поезията на българските творци. Родните поетически гласове от началото на XX век разглеждат любовта като вдъхновение, като житейско възраждане и полет на духа и любовта като своеобразна личностна трагедия на несбъднатото щастие. Но тук би ми се искало да цитирам и умозаклучението, което авторитетно и акцентно се вписва в лирическите внушения на разглежданите творби, а именно: „Но нали и отчаянието е огромна, колосална сила, не по-малка, че дори и по-голяма от който и да е друг екстатичен порив!“ (Шестов, 1995: 180). В този ред на мисли, поетическите текстове от началото на двадесети век раждат емоции, очертаващи битието на елегичността, на болезнените преживявания, на катастрофичното и трагично обаяно умонастроение: „От що е туй, мила, кажи ми!/Сърдечна ли буря сломил/душата ти млада и страстна,/ил грижа те лоша гори?“ („Лицето ти“, Д. Бояджиев). Заедно с това обаче лирически заявена е и опияняващата и окриляваща представа за любовното щастие: „Вървим и любовта ни е/далеко над света,/безкраен път – сияние/към мир и красота!“ (Пролетно утро“ от Д. Дебелянов), вярата в щастливото постигане на любовното тържество: „Ще дойде ден на светли тържества! /Ще дойде ден – та нашите божества, /на прага и на благодат божествата, /ще зацаруват в нашия беден край,...“ („Ще дойде ден“ от Д. Бояджиев).

Специфичното образно мислене на двамата поети е положено върху сблъсъка между идеал и действителност. Светът на идеите, т.е. на красивото, е всъщност истинното, никога несвършващото и вечно съществуващото **ИДЕАЛНО** като ценност и стойност. Любовното чувство се вписва изцяло в Платоновата парадигма на ейдосите. Защото красотата е своеобразна вечност, неизменчива, константна, абсолютна, а материята е някакъв закон, подчинен на логическото осмисляне. Идеята принадлежи на душата, а материалното е обвързано с рационално-логическото. Само при тяхното единение може да се постигне истинският баланс и вярното познание за света и нещата.

Бояджиевият Аз и Дебеляновият лирически герой хармонизират и намират смисъла в особеното гранично състояние на любовната раздяла, която е поетически визуализирана в полето на спомена.

„Димчо Дебелянов беше пленник на страшната проблема Живот“, пише Гео Милев в „In memoriam Димчо Дебелянов“. В своя статия за Дебелянов Кон-

стантин Гълъбов извежда като водеща характеристика на Димчо-Дебеляновия поетически натюрел антиномичното светоусещане и световъзприемане: „*Дуалистичен като мирогледа на поета е и неговият образен свят. Д. Дебелянов се движи в своите образи по два пределни ръба – люлее се между крайните точки на две пълни противоположности. Това е една твърде характерна склонност на неговото въображение.*“

Също белязан от Живота и от неговата априорна противоречивост се оказва и Димитър Бояджиев. Прави впечатление неговата интровертна личностна нагласа, както и доминирането на меланхоличната чувствителност в лирическите изяви на този български поет. Всичко това е провокирано от индивидуалната му човешка съдба (13-годишен, остава сирак, принуден е сам да се грижи за образованието си, следват невъзможната любов и самоубийството му на 31 години). Въпреки че е член на бохемската заграда около вестник „Българан“, която включва освен него и Елин Пелин, Александър Божинов, Александър Балабанов, Бояджиев оформя в чисто личен план една предимно песимистична настройка към живота. Самовглъбеността, изповедният тон, силният психологизъм, който има своите конкретни първопричини, намират цялостен и пълнен израз в неговото творчество. В около шейсетте си лирически текста Бояджиев дава самороден израз на прокълнатата си на самотничество и неразбиране съдба: „*Уморен низ от беззрачна и зловеща тъмнина се скитам,/посред беги, от хиляди терзания сломен,/и често със тревога и тъга в гърди сами се питам:/дали ще се усмихне нявга частие и мен?*“ („Уморен“).

Безгрижното и весело приятелско обкръжение, в което битуват двамата творци, не изтръгва от душите им онази особена тъга, онази изначална вина, която дълбоко ранява и пречи да се почувства пълнокръвието на живота. Специфичната залутаност на човешкия дух, видян като копнеец за висшата нравственост, мечтаец за серафичната чистота на любовта и срещащ единствено и само собствената си неутешимост и ранимост, е поетическата доминанта на творческия почерк и на двамата поети. По своето различни като биографични личности, Бояджиев и Дебелянов се оказват близки в художественото осмисляне на стойностното. Лирическото им присъствие намира себе си, осъществява хармонична реализация именно в емоционалнонаситеността състояние на любовната раздяла. Припомнянето на този миг е пътят за постигане на висшия смисъл, начин за себепознание и светопознание. Поетическите визии на двамата творци се родеят в посока на:

- изповедната си интонираност;
- налагането на една романтична визия към живота;
- заявеното несъгласие и неудовлетвореност на лирическия герой от настоящата обективна даденост;
- естетизирането на копнежа по духовно съвършенство;
- особена мечтателна чувствителност на лирическото присъствие;
- красиво нюансираното търсачество на покой и хармония;
- елегичността на поетическите внушения;
- образното присъствие на града, като накръняващ ранимата човешка душа;
- присъствието на споменната реалност, като своеобразен оазис, който обаче едновременно е пожелан и отхвърлен;
- поетически изградената страдалческа визия на вътрешните светове на лирическите герои.

И двете поетически творби представят любовното изживяване в момента на раздяла. Това предопределя и скръбната интонираност на художествената цялост, тъжното изживяване и умонастроение на лирическото присъствие в тях. И ако споменът е специфичен образ символ в българските поетически изяви от началото на XX век, то ще бъде интересно и знаково да се проследят извивките в неговото битуване в разглежданите две стихотворения.

БИТИЕТО НА СПОМЕНА КАТО ХАРМОНИЯ И БЕЗНАДЕЖНОСТ

Споменът означава най-чистото и най-въдъхновеното битие, превръща се в метафорично означение на ИДЕАЛА, АБСОЛЮТА. Споменът присъства като специфична

универсалия със скрит и неизчерпаем смисъл, който пробужда музиката на душата. А тоналността на тази музикална сюита оформя преживяването на общението с жената като красив миг на възхищение и като осъзнатост на страдалчество, заключено в рамките на миналото. Споменът едновременно се оказва и велика сила, която окрилява, и пагубна сила, която унищожава и води до покрусата, умората, безплодността.

Споменът, като наситен с висш смисъл поетическа реалия, „говори“ изключително силно в тези два поетически текста. Разбира се, „говоренето“ в лирическата плът на творбите изобилства от минорност, от огорчение от непълноценността на човешкото битие, от трагично предусетената и впоследствие осмислена излишност на „спомена скъп“ („Елегия“). Разминаването между вселените на мъжа и жената е дълбоко и скръбно прочувствано като „самотност върховно жестока“. Като особена болка и болезненост е поетически охарактеризирано битието и битието на лирическия герой и на жената, определена чрез епитета „клета“ в Бояджиевата „Елегия“. Присъствието на любимата в конкретния поетически текст е обвено от трагично безсмислие – епитетите „безнадеждна“, „безсънна“, „бледна“. Дълбока душевна покруса и мъка като че ли са сложили скръбен печат на физическия и духовен образ на любимата. Бездомничеството и липсата на утеха са маркери както на мъжкия свят, така и на женския. Страданието е тотално и лишава човешкото от всякакви смислени емоционални пориви – „...и мислиш вселената легна, /и мислиш, че няма за тебе вселената кът...“. Душевната неутолимост, несбъдната копнежност на „радости млади“ обезкървява житейския път на лирическия мъж и на любимата. Слиянието между тях се осъществява едва ли не в посока единствено и само на абсолютното страдание. Търсенето на близост, хармонизирането на мъжко-женските вселени като че ли изначално е отказано, опорочено, обречено от „нещо огромно и властно“. Любовта е определена като „мираж“ и „празна надежда“. Лирическият герой е съпричастен на болката и страданието, което изживява жената. Но заедно с това е и някъде далечно положен извън плоскостта на страдащото битие на любимата. Димитър-Бояджиевият лирически човек усеща тъгата и болката на жената, „вижда“ трагичността на момента, но е неспособен да гари утехата, да укаже посоката, да ѝ подаде ръка. Раздялата, несбъдването на мечтата за хармония и щастие предизвиква душевни терзания, лутаници, усещането за излишност („и мислиш, че няма за тебе вселената кът...“, „не ще да трепери душата ти в мъка и плач“). Любовта „тогава“ е видяна като „весели срещи, цветя и усмивки любезни“, а днес „в самотност върховно жестока ний двамата скърбим“. Миналото е очертано поетически като „жажда“, „радости млади“, светлина, безвъзмездност и безметежност, тържество от красиви емоции. Но лирическата мисъл, отрицавайки, утвърдително заявява в предпоследната строфа: „Не обич то беше, а оня сиятелен блен, /що всеки очаква на устни със химън приветствен, /и в празна надежда дочаква последний си ден“. Темпоралното противопоставяне се базира на значеща и осъзната емоционална диалектика: радост – страдание. Миналото е красота, но оказва се незначеща, неслучила се, ненамерила хармонично потвърждение в сегашното битие на лирическия герой, което е „пропаст бездънна“. Ограбен, самотен, непостижнал онтологичен смисъл, Азът споделя „аз тоже изкупувам, отчаен, незнайна вина“. В експлицитното душевно терзание и противоречивост любовта на жената е отхвърлена, защото „не радост си вече за мене, а страшен кошмар“. Милувките провокират озлобление, душевна покруса и отчаяние. Сблъсъкът с кошмарността на настоящето, на действителността провокира усещането за живот умираше, за живот кошмар. Затова и миражността, бленуването е изведено като „лишно“, като „пустинно“ изживяване, което няма как да се случи и да доведе до остойностяване на човешкото битие. Лирическият герой на Бояджиев осъзнава дълбоко несъвършенствата на реалното битие, провижда болката в очите на жената – „очите горят“, която търси утеха, но самият той е обезверен, неспособен да намери и сподели онези живителни сокове, които ще превърнат безверието в надежда, ще трансформират поетическите внушения за любовта от „пустиня предишна“ в любов като „спомен скъп“.

Пълния текст четете в сп. „Български език и литература“, кн. 2

Българските училища са на 6 континента

Откъс от „Българските училища в чужбина – историко-географско изследване“

Боян Кулов

Българска академия на науките

Увод

Обект на настоящото изследване са социални явления и процеси, които, от една страна, са резултат, а от друга, формират и придават ново качество на съвременната география, история, образование, култура и дори политика на българското общество, държава и граждански институции (Кулов, 2014). В началото на XXI в., за първи път в българската история и география, гражданските организации на българи, които живеят извън границите на България надхвърлят в пъти броя на държавните представителства и други организации в чужбина (посолства, консулства, църкви и културни институти). Сред неправителствените организации зад граница с идеална цел рязко преобладават училищата, чийто брой, понастоящем над 250, продължава да се увеличава с много бързи темпове. От гледна точка на българското образование и специално на разпространението на българския език и култура зад граница, за първи път в историята и географията на българската държава около 10% от училищата, в които се води обучение по български език, история, география и култура, се намират извън нейните граници и са разположени на всички континенти с постоянно население.

Предмет на настоящото изследване е ролята и отношението на българската държава към тези

Заглавието е на редакцията

www.history.azbuki.bg

Главен редактор
Проф. д-р Пламен Митев
E-mail: plamdm@abv.bg

Редактор
Д-р Албена Симова
0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: history@azbuki.bg

Съдържание на сп. „История“, кн. 2/2016:

БЪЛГАРИЯ ПО СВЕТА

Българските училища в чужбина – историко-географско изследване / *Боян Кулов*

ПОГЛЕД НАД БАЛКАНИТЕ

Лихварството в България и опитите за неговото регулиране в края на XIX век / *Росица Златинска*

Българският общ народен студентски съюз и полицията (1930 – 1934 г.) / *Борис Боев*

ЦИВИЛИЗАЦИОННИ
ГРАНИЦИ

A Brief View Over
American Most Prominent
Abolitionist Newspapers
and Writings during the Mid
XIX Century (1820–1850's)
/ *Borislav Momchilov*

90 години Старозагор-
ска опера и 70 години от
одържавяването ѝ / *Ема
Жунич*

Немско-български кул-
турни отношения от нача-
лото на XX век до средата
на 40-те години на века /
Розалия Гигова

РЕЦЕНЗИИ
И АНОТАЦИИ

Испански дипломатиче-
ски документи за Осман-
ската империя и българите
(XVIII – XIX в.) / *Пенка
Данова*

нови явления, към продължаващото рязко увеличаване на училищата в чужбина, в които се преподава български език и култура. Целите на изследване се свеждат до описание и анализ на неговата история и география, на документите и действията на държавните институции, институционалните политики, инструментите и начините на тяхното прилагане. На основата на тяхната оценка се предвижда да се предложат насоки и мерки за интегрирана публично-държавна устойчива политика за поддържане на националната идентичност на българите и техните общности извън България и разпространение на българската култура зад граница. Основните изследователски въпроси биха могли да бъдат формулирани като: Кои са причините, поради които българските власти и държавните институции с голяма неохота, почти „насила“ легитимират, подпомагат и използват един от най-ефективните инструменти за утвърждаване на всяка държавност и съществени елементи както на българската национална сигурност, така и на културните ни традиции, като училищата в чужбина? Защо, като правило, държавните институции отклоняват или в най-добрия случай силно формализират официалния регламентиран диалог и съвместната работа в образователната и културната сфера извън България с неправителствените организации (НПО) в България и отдават предпочитание на работата с НПО на българите в чужбина? Дали тези отношения са обусловени от закони и други правни документи, организационна култура, традиции, липса на доверие, и/или страх от загуба на централизиран контрол?

За постигането на така формулираната цел, на първо място, ще се анализират в сравнителен исторически, етнографски и географски план гореспоменатите социални процеси и явления и ще се даде оценка на тяхното съвременно значение. На второ място, ще се извърши мониторинг, описание на обекта и предмета на изследване, ще се анализира неговата динамика. На последно, но не по важност, място, ще бъдат набелязани мерки за усъвършенстване на държавните и неправителствените политики в образователната и културната сфера в чужбина съобразно политико-географските особености на регионите, в които са разположени училищата.

Ролята на емигрантите за възникването и развитието на българските училища през Възраждането

Една от най-важните движещи сили и проявления на Българското национално възраждане през XVIII и XIX в. е просветното движение. Нововъведенията в образователната дейност, привнесени от Руската империя, Гърция, Австро-Унгария и други страни от Централна и Западна Европа, и рязкото увеличаване на броя на просветните институции от нов тип в населените с българи земи на Балканския полуостров се преобръщат

през първата половина на XIX в. в един от най-важните фактори в борбата за национално освобождение и формиране на новата българска гържавност. В условията на липса на собствена гържава основен инициатор и главен носител и поддръжник на своеобразната революция в образователната дейност на българския народ са емигрантите и най-вече тези прогресивни мислещи, образовани и най-често заможни родолюбиви българи, които са пребивавали постоянно или за дълги периоди от време извън границите на Османската империя обикновено във връзка с развитие на търговска и финансова дейност и/или получаване или награждаване на своето образование.

Емиграцията играе първостепенна роля както в институционализирането на просветното дело – създаването на училища, читалища и други видове образователни структури в населените с българи земи, така и в тяхното устойчиво развитие. Според Указа за основаването на първата българска гимназия в Болград от 28 юни 1858 г. българската емиграция възприема образованието на народа като „основа на обществото, главна и дълговечна гаранция за умственото развитие на всяка държава“ (История... 2015). „Велика“ наричат идеята за „...всенародно учреждение за по-систематично и по-благоразумно разпространение на просвещението между народа си“ Константин Петкович и Нешо Стоянов (по-късно Намангал, Охридски и Пловдивски митрополит) – видни просветители, едни от първите инициатори на обществено-културната организация „Българска матица“ в Цариград (Арнаутов, 1966; Паскалева, 1971).

Едни от най-видните български емигранти в този период подпомагат финансово и организационно образователната дейност и създават традицията на забещаване на значителна част от личното имуществото в името на народното просвещение. Така например докторът по медицина Иван Селимински е учител и основател на няколко училища, включително първото гръцко-българско класно училище в родния си град Сливен (1825), където по това време има пет гръцки училища. Самото училище представлява нов важен етап в развитието на българските просветни институции. То е двустепенно и в него се изучават редица нови предмети, като български език, българска история и география, естествознание и математика, а в горната степен за първи път в България се преподава физика като самостоятелен учебен предмет. Д-р Селимински открива и училище за българските емигранти в Нови Сливен (село Берязка), което почти веднага е закрито от властта във Влашко (Арнаутов, 1934; Кристанов, 1962; Борисов, 1985). Активен поддръжник на преподаването на говоримия български език, той е един от създателите на Устава на Болградското училище, автор на многобройни статии в областта на философията, историята, социологията и медицината и един от организаторите на Българско народно гужество в Букурещ, което си поставя просветни задачи. Част от имуществото си г-р Селимински завещава на родния си град, а с друга част Българската добродетелна дружина издържа студенти в европейски университети.

Друг водач на българската емиграция и инициатор на едно от първите български взаимни училища – Васил Априлов, търговец от Одеса, „...отделя такава значителна сума от своя скромен капитал (76 000 рубли), за да издържа до смъртта си габровското училище, на което после завещава и всичкия си имот“ (Арнаутов, 1930). Това училище, което и до днес носи неговото име и достойно представя българските образователни институции, поставя началото на светското образование в България още в 1835 г. – десетилетия преди възраждането на българската гържавност. Николай Палаузов – „вторият основен камък на габровското училище“, по думите на г-р Петър Цончев, също работи и живее в Одеса, където приема и руско поданство (Арнаутов, 1930).

Редица български емигранти внасят своите знания и способности като преподаватели, учени и автори на учебници и помагала. Иван Момчилов – основателят на първото класно училище в България, което приема първите си ученици през 1843 г. в град Елена, също е прекарал голяма част от своя живот извън българските земи на Османската империя, като е учил на остров Андрос, Атина, Одеса и Херсон. Своя

първи учебник – „Писменица на славянски език“, той отпечатва през 1847 г. в Белград, а „Граматица за старобългарския език по сичкото му развитие“ – във Виена през 1865 г. Заедно с Никола Михайловски, завършил Московския университет, Момчилов превръща еленското училище в „гаскалоливница“, както видният възрожденец Петко Славейков го нарича няколко години по-късно, за да илюстрира влиянието, което неговите възпитаници – учители, оказват върху модернизирването на училищата в над 100 селища на България.

Измежду най-ярките представители на българската емигрантска интелигенция през Възраждането е г-р Петър Берон, който издава първия български буквар в Брашов (1824). Той живее и работи в много столици на Европа и завещава голяма част от имуществото си за построяването на Българската мъжка гимназия в Одрин. Видният просветен и църковен деец Неофит архимандрит Хилендарец (Бозвели), живял дълги години в Света гора и Цариград, е автор на първия известен учебник по география на български език, който включва и географски сведения за земите, населени с българи (Неофит, 1835). Найден Геров, по чиято инициатива на 11 май 1851 г. в пловдивското епархийско училище „Св. св. Кирил и Методий“ за първи път се организира честването на празника на създателите на славянската писменост – светите братя Кирил и Методий, също учи и работи зад граница, в Одеса, където приема руско поганство. Друг български възрожденски благодетел – Маринчо Бенли, родом от Букурещ, гарява в продължение на десетилетия по 10 златни австрийски лири на десет училища в района на Шумен (Жечев, 1985). Едно от тях е основаното през 1848 г. взаимно училище в село Дивдядово, сега квартал на Шумен, от което са неговите родители. Рашко (Райко) Блъсков – възрожденски учител и основател на училища, църковен деец, живее през 60-те години на XIX век в Болград и Пloeц, а през 1876 г. се премества в Гюргево (Румъния). Той списва и издава редица образователни списания, включително списание „Училище“, което излиза за пръв път през 1870 г.

Драган Цанков иницира през 1856 г. в Цариград, с поддръжката на Франция, създаването на „Община на българската книжнина“ с цел разпространение на учебници и усъвършенстване на книжовния език. Макар и неуспешно, това начинание е също един от първите значими опити за създаване на българска образователна и научна институция преди възстановяването на българската държава през 1878 г. Васил Стоянов и Марин Дринов, които по това време живеят в Прага, продължават да работят за институционализацията на просветната и научната дейност и успяват да спечелят съдействието на представители на българските общини от немалко европейски градове (Браила, Букурещ, Галац, Болград, Гюргево, Кишинев, Виена и Одеса). В 1869 г. в дома на българката Варвара хаджи Велева в Браила те основават най-старата научна и образователна институция на съвременна България – Българското книжовно дружество. То е преместено в столицата на българската държава след Освобождението и в 1911 г. се преименува в Българска академия на науките (Арnaudов, 1966; Паскалева, 1971; Гергова, 2004).

В челото на списъка на образователните и научните институции, създадени в чужбина, е и най-старата българска гимназия, основана през 1858 г. Това е първото българско училище извън съвременните граници на България, което и досега съществува в Болград на територията на днешна Украйна. Болградското централно училище „Георги Раковски“ дава на България едни от най-видните ѝ преподаватели, учени, военни, политици и общественици, възниква в резултат на активността на около четирийсет български колонии в Бесарабия през 30-те, 40-те и 50-те години на XIX в. Неговият патрон – видният възрожденски революционер Раковски, оказва съществено съдействие за неговото създаване. Българите в Галац го изпращат при княз Никола Богориди, османски и молдовски държавник от български произход и самосъзнание, роден в Яш, Румъния, и живял също така в Цариград, Виена и Букурещ, с мисия да договори откриване на българска печатница. Освен печатница Раковски убеждава съученика си Богориди да разреши и откриване на гимназия (Захариева, 2009). Забележителен, особено за времето си, е фактът, че новосъздаде-

ната гимназия е независима във финансово отношение както от държавата, така и от църквата, и се издържа от наеми от обществени имоти (История..., 2015). Печатница, собственост на гимназията, отпечатва повече от 70 книги, главно учебници и учебни помагала, използвани в много училища от населените с българи територии. По подобие на Болградската гимназия и по инициатива на българския учител Павел Калянджи, роден в Галац, Румъния, през 60-те години на XIX век в Комрат, който е бил главен град на българите в Руската империя, сега в Молдова, се създава Комратското централно училище (Дойнов, 2005). В първата половина на 70-те години на XIX в. българските преселници в Приазовския край (Преславска, Романовска и Цареводаровска околия) на Руската империя също създават със собствени средства централно българско училище в село Преслав. Те настояват пред имперските власти за създаване и на средно учебно заведение за обучение по български език, но това тяхно начинание е неуспешно.

Значението на диаспората за училищата в чужбина след създаването на съвременната българска държава

Емиграцията продължава да играе изключително важна роля за просвещението на българския народ и институционализацията на образователната дейност и след създаването на Княжество България в 1878 г. Нещо повече, по отношение на училищата в чужбина тази роля остава решаваща поради факта, че борбата за влияние между Великите сили не дава възможност за пълна реализация на основната цел на Българското национално възраждане – освобождение на всички български земи под османска власт. По силата на Берлинския договор от 1878 г. извън Княжество България остават много големи територии, населени с българоезично население, както и съществени части от Българската екзархия (1870 – 1953), официално призната от Османската империя през 1870 г. за представител на българската нация и организатор на нейната просветна дейност (Документи..., 1969). В резултат на типичната имперска геополитика на така наречените „Велики сили“ географските граници на новосъздадената държава съществено се разминават с тези на населението, което говори български език и заявява принадлежност към Българската православна църква. Голям брой български училища се озовават извън границите на българската държава с всички произтичащи от това негативни последици както за цялостното развитие на образователното дело, така и за запазване на националния дух и самосъзнание на българската народност.

Независимо от изключително неблагоприятните условия броят на българските училища, както и броят на учениците в тях в последните десетилетия на съществуването на Османската империя продължава да се увеличава. Така например според Международната комисия „Карнеги“ през учебната 1896/97 г. само в Македония има 843 български училища, с 31 719 ученици и 14 713 деца в детските градини. В 1912 г. броят на училища в тази област вече е 1196, а на учениците – около 70 000 (Каракасиду, 2008). Според един от изводите на горепосочената комисия, в края на XIX век огромното мнозинство от славянското население в Македония изпраща децата си в български екзархийски училища (Report, 1914). До 1923 г., когато настъпва окончателният разпад на Османската империя, българското просветно дело в нейните предели, основно Македония и Одринска Тракия, се ръководи основно от Българската екзархия (Ризов, 1917).

Пречките и трудностите пред тази дейност идват от много посоки. От една страна, през 1913 г. Екзархията продължава да ръководи училищата от чужбина, тъй като до разгрома на България в Междусъюзническата (Втората балканска) война нейното седище продължава да се намира в Цариград. От друга страна, образователната дейност постепенно придобива все по-светски характер. На трето място, национално-освободителните движения и създаването на националните държави в Централна и Източна Европа са силно повлияни от национализъм и иредентизъм, чиито прояви засягат преди всичко културната сфера. Основните въпроси – езикът на обучение в училищата и езикът на богослужение в религиозните институции –

са много тясно взаимоотношени. Създадена в обстановка на противопоставяне с Цариградската патриаршия, Българската екзархия се бори срещу упорито налагане на гръцки език и култура в българския обществен живот. Схизмата от 1872 г. и свързаните с нея продължителни конфликти относно собствеността на църкви и училища, породени от припокриващите се диоцези на Патриаршията и Екзархията, за които свидетелства османският Закон за спорните черкви и училища, влязъл в сила през 1910 г. (Шопов 1995), на свой ред, нанасят огромни щети на образователното дело и националното самосъзнание на българите в Македония и Тракия.

Със същия генезис и резултати е конфликтът между българските училищни настоятелства и администрации и местните и централните румънски власти в Молдова относно езика на преподаване в местната образователна система (Дойнов, 2005). Изключително показателна в това отношение е историята на най-старото българско училище в чужбина – Болградската гимназия в Бесарабия. Във васалното на Османската империя Княжество Молдова създаденото със средствата на българските колонисти училище е превърнато през 1876 г. в румънски лицей. Българският му характер и изучаването на български език се запазват до 1885 г., но след края на Руско-турската война (1877 – 1878) в границите на Руската империя тази основополагаща за българското образователно дело институция отново е преобразувана, този път в руска гимназия. През 1918 г. училището отново е превърнато в румънски лицей. Между 1941 и 1944 г. учебното заведение е със статут на румънска гимназия, а след присъединяването на част от Бесарабия към Съветския съюз Болградската гимназия влиза в своя съветски период и изучаването на български език е отново прекъснато. През 1991 г. Украйна прокламира своята суверенност и училището става украинско, а осем години по-късно възстановява и името си – Болградска гимназия „Георги Раковски“, със специално Постановление №536/05.04.1999 година на Министерския съвет на Украйна. На следващата година между образователните министерства на двете страни е подписан нарочен Протокол за Болградската гимназия, съгласно който обучението в нея се осъществява основно на български език и се подпомага от българската държава.

Господстващата имперска геополитика, честите въстания и войни, както и съпътстващите ги непрекъснати промени на държавните граници в тази част на Европа в края на XIX и първата половина на XX в. оказват силно отрицателно влияние както върху самото съществуване, така и върху ефективната дейност на образователните институции на българското население, което живее извън границите на България. Създаването на съвременната българска държава не променя особено състоянието на нещата. Нейна основна геополитическа цел до Втората световна война е политическото обединение на българите и присъединяването на населените от тях територии, включително по военен път. След неуспешните за България Балкански войни (1912 – 1913) големи територии, населени с българи, преминават от турско към гръцко или сръбско управление и новите държави се стремят с всички сили и средства към налагане на своята културна идентичност. В резултат масово са закрити българските училища и на тяхно място се откриват съответно гръцки или сръбски (Трайков, 1993). Съвкупността от тези процеси предизвиква поредната масова емиграция на население от Македония.

Пълния текст четете в сп. „История“, кн. 2

Между обществото, държавата и университета

Откъс от „Съвременната професионално-педагогическа подготовка на учителя – между обществото, държавата и университета“

Сийка Чавдарова-Костова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Основна цел на университетското обучение на учители е да подготвя **професионални педагози**, които да могат да преподават учебно съдържание на учениците, успоредно с това възпитавайки и формирайки личността на децата и юношите. Именно в системата на висшето образование става възможна **професионализацията на педагогическата дейност**, допускаща по съответен начин чрез легитимността на издаваните документи един или друг възрастен да работи като учител. Този израз е станал толкова обичаен, че в последните години сякаш замря загълбоченото дискутиране на въпроса какво значи изразът „професионален педагог“, **какво съдържание внасяме в това понятие, на какви методологии се опираме при дефинирането и определянето на качествени и количествените му характеристики, в каква степен подготовката на учители е основана на съответна методология, има ли „профили“ на педагогическата професионализация на учителите чрез университетската им подготовка** и т.н.

Разбира се, професионално-педагогическата подготовка на учителя е обект на интерес от десетилетия. Това не е новост като изследователски и практически въпрос. Редица автори са работили върху проблема за необходимите качества, които

Заглавието е на редакцията

www.pedagogy.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева
E-mail: embavassi@abv.bg

Редактор

Любомира Христова
0889 22 12 15
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: pedagogy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 2/2016:

*УЧИТЕЛЯТ
И УЧИТЕЛСКАТА ПРОФЕСИЯ*
Учителят и учителската професия / *Лиляна Стракова*

Педагогическото образование на учителите в България в контекста на хербартианството / *Албена Чавдарова*

Учителят и учителската професия – реалности и предизвикателства / *Лиляна Стракова*

Съвременната професионално-педагогическа подготовка на учителя – между обществото, държавата и университета / *Сийка Чавдарова-Костова*

За учителската професия, „професионализацията“, „пролетаризацията“ и аргумента

„Така е в чужбина“ / *Вася Делибалтова*

Мотивацията на учителите за приложение на нови образователни идеи / *Радка Василева*

Професионално-личностният профил на съвременния учител през погледа на студентите / *Снежана Янакиева*

Автономията като принцип за организационна идеология в различните управленски школи / *Ваня Кастрева-Монова*

Директорът на училището – симбиоза между мениджър и лидер / *Елеонора Лилова*

Приоритети в европейските образователни политики / *Вася Ликова-Арсенова*

Мултиекипност и синергизъм при работата на учителя с деца и младежи със специфични потребности / *Моника Богданова*

Ролята на училището и учителите за половото възпитание на децата и подрастващите / *Берджухи Лефтерова*

Учителят и учителската професия / *Ели Пещерска*

ЧУЖДЕСТРАНЕН ОПИТ

Разработки електронных учебных пособий для дистанционного обучения как ресурс повышения качества образования / *Гулрайхан Жантеева*

Особенности преподавания русского языка и литературы в художественной школе / *Ж. Даныбаева*

СПОДЕЛЕН ОПИТ

Психогимнастиката за опазване психичното здраве при 5–6-годишните деца / *Любимка Габрова*

НОВИ КНИГИ

Нова динамична модификация в границите на „Аз-концепцията“ на математическото моделиране / *Яна Рашева-Мерджанова*

трябва да притежава учителят, така че ефективността на неговата професионално-педагогическа дейност да бъде оптимална. Съвсем естествено, такъв тип качества би трябвало да бъдат цел на формиране от страна на институциите, подготвящи педагогически кадри. От друга страна, фактор, който има **решаващо значение за осигуряване на процеса на „възпроизводимост“ на кадри за системата на общественото образование, е държавата**, в лицето на министерството, отговарящо за функционирането ѝ и явяващо се **„заявител“ на държавните очаквания към облика на учителя** и профила на педагогическата професионализация като вид трудова дейност.

Посоченото готук поставя няколко основни въпроса:

- за връзката *потребности на професионално-педагогическата практика – отражението им в съдържанието на университетската подготовка на учителите*;

- за *методологиите, върху които се основава подготовката на учителите*, тяхното научно обосноваване и влияние върху съдържанието и методиката на университетското образование за професионални педагози;

- за *отражението на теоретични концепции относно нужния на съвременното облик на учителя в университетската подготовка на учителите*, и оттам – в тяхната предстояща педагогическа практика;

- за връзката *държавно регулиране на процеса на подготовка на учителите – характер на университетската подготовка на учителите*.

Дали насочеността на университетската подготовка на учителите е центрирана основно върху педагогическата професионализация, или отчита и нуждата от формиране и развитие на личностни качества, имащи значимост за учителската професия.

Ще представя няколко разсъждения по тези основни въпроси.

Съдържанието на професионално-педагогическата подготовка на учителите би трябвало да отговаря на:

- **обществените очаквания към качествата на учителя като професионален педагог** – и като специалист в конкретна област на познанието, и като оказващ възпитателни въздействия, насочени към личностното развитие на учениците. Този тип очаквания се отразяват пряко в потребности на професионално-педагогическата практика в качеството им на детерминанти на оценката за „добрия“ учител;

- **потребностите на родителите**, които по задължение (отразено в законодателството) и

по други мотиви (в т.ч. ценността, приписвана на образованието) „преотстъпват“ част от ангажиментите си по развитието на детето/децата си на професионални педагози;

– **потребностите на децата**, в т.ч. да бъдат в сигурна и развиваща ги интелектуално, нравствено и физически образователна среда под грижите на професионални педагози;

– **потребностите на обществото** от тип бъдещ автономен гражданин, който да се реализира пълноценно и в полза на себе си, и в полза на другите (в семеен, локален, регионален, национален, глобален план).

Този тип очаквания и потребности би трябвало да намерят свое отразяване в университетската професионално-педагогическа подготовка по съответен начин в учебните планове и учебните програми, в работата по време на лекции и семинарни занятия. От важно значение е механизмът на съответстване на тези очаквания и потребности. Ясно е, че преподавателите, подготвящи учителски кадри, е нужно да имат информация за потребностите на професионално-педагогическата практика, това е теза по подразбиране. Тази информираност предполага както **наблюдаване на практиката, така и близост до нея, в т.ч. участие в нея** (независимо от формата ѝ – като пряко участие в практически дейности, така и чрез изследването ѝ посредством научни методи). Последното е едно от основните предизвикателства към университетската педагогическа подготовка – **откъсването от практиката, недостатъчното ѝ пряко наблюдение и взаимодействие с нея може да се окаже неблагоприятен фактор за адекватността на подготовката на бъдещите учители.**

По отношение на методологиите, върху които се основава подготовката на учителите, тяхното научно обосноваване и влияние върху съдържанието и методиката на университетското образование за професионални педагози, би могло да се каже, че това е въпрос, който не е обект на сериозна професионално-научна дискусия през последните години. Казаното важи и за въпроса за отразяването на теоретични концепции относно нужния на съвременното облик на учителя в университетската подготовка на учителите и оттам – в тяхната предстояща педагогическа практика. Този въпрос е свързан с методологическите основания на едни или други теоретични концепции, върху които се базират не просто съвкупност от идеи за подготовката на учителя (в т.ч. изразени като отделни университетски дисциплини). Дефинирането на университетски дисциплини за целите на подготовката на учители би трябвало да е в края на процеса на влияние на методологията в качеството ѝ не на определен набор от изследователски методи, а на **система от идеи, с ясно изразен център и производни, които да дават отговор на въпроса „Защо?“ по отношение на извършването.** В случая, въпросът би звучал по следния начин: „Защо обучаваме студентите бъдещи учители с това учебно съдържание, по този начин?“. Ако един факултет, който подготвя бъдещи учители, не може конкретно (но в контекста на системността, подчинена на водеща/и идея/и) да отговори на този въпрос, би могло да се предположи, че създаването на съответен учебен план за подготовка на учители е било подчинено по-скоро на еklektизма.

Четвъртият въпрос – за връзката *гържавно регулиране на процеса на подготовка на учителите* – *характер на университетската подготовка на учителите*, е сам по себе си достатъчно сложен и нееднозначен, с различни варианти на световни и европейски практики в тази насока. В България, от една страна, има гържавно регулиране чрез съответни изисквания за получаване на учителска правоспособност. От друга страна, университетите разполагат с академична автономия, която им позволява относителна свобода (извън задължителните параметри от посочената Наредба) относно разработването на учебни планове и учебни програми за специалности, които подготвят

бъдещи учители. Това поставя деликатния въпрос за контрола от страна на държавата по отношение конкретните аспекти на университетската педагогическа подготовка на ниво конкретен университет. Реално, Министерството на образованието и науката няма пряка възможност за упражняване на такъв контрол. Той по-скоро може да бъде осъществен чрез Националната агенция за оценяване и акредитация по време на процедурите за акредитация по професионалните направления 1.2. Педагогика и 1.3. Педагогика на обучението по... В действителност, **отговорността за качеството на педагогическата подготовка на студентите е изцяло на университетите, доколкото съдържателно те регулират характера на учебните програми, приемани на ниво факултет.**

Отбелязаното дотук показва **сложните взаимоотношения между педагогическата практика, университетското образование и държавната визия за характера на професионално-педагогическата подготовка на учителите.** От гледна точка на университетите, при разработването на учебните планове и програми за специалности, подготвящи учители, трябва задължително да се вземат предвид всички аспекти на тези взаимоотношения и взаимодетерминираност. Това всъщност е и основното предизвикателство пред университетската подготовка на учителите, справянето с което би довело и до усъвършенстване на функционирането на педагогическата практика.

Пълния текст четете в сп. „Педагогика“, кн. 2

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз Буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/425-04-70, 02/425-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз Буки“

1. Стандартни карета на вътрешна страница:

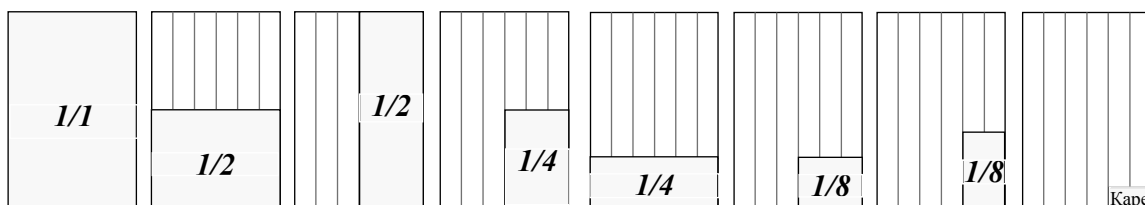
Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница - 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница - 256 мм/194 мм	410,00 лв.	460,00 лв.	510,00 лв.
- 125 мм/388 мм	410,00 лв.	460,00 лв.	510,00 лв.
1/4 страница - 256 мм/97 мм	230,00 лв.	258,00 лв.	270,00 лв.
- 125 мм/194 мм	230,00 лв.	258,00 лв.	270,00 лв.
1/8 страница - 125 мм/97 мм	115,00 лв.	129,00 лв.	135,00 лв.
- 83 мм/147 мм	115,00 лв.	129,00 лв.	135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

Цена за първа страница:

4 лв. на кв. см;

Цена за последна страница:

2 лв. на кв. см.

2. Вложки - 1000 бр. - 80 лв.

Научни списания на издателство „Аз Буки“

1. Цена за вътрешна страница (в лева)

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз Буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз Буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2012 г.